

De Brand Brabants moerasbos refugium voor bijzondere inheemse planten

Onbegaanbaar moeras

Zomereiken op rabatten

Natuurgebied De Brand bestaat voor een groot deel uit onbegaanbaar moerasbos waarop de ontwatering van het Brabantse platteland geen vat heeft gekregen. Juist daarom komen hier kruiden, struiken en bomen voor die elders verdwenen zijn.

Tekst en beeld Bert Maes

Niet iedereen is gecharmeerd van De Brand. Als je pech hebt wordt je er getrakteerd op hongerige muggenzwermen, op dazen en steekvliegen. En na een bezoek is controle op teken aan te raden. Een vitale populatie reeën zorgt voor een ruime verspreiding ervan. Bramen, brandnetels en onverwachte natte plekken kunnen je er verrassen. Maar het is de moeite waard dat alles te trotseren als je er in het voorjaar de talloze bosanemonen, witte klaverzuring, dal-kruid en lelietjes van dalen ziet bloeien.

Voor de kenners is er het zeldzame schaafstro en een van de grootste populaties bospaardenstaarten van het land. Beide behorende tot de Equisetaceae of paardenstaartenfamilie.

Omgevallen, halfverteerde, bemoste en

Tweestijlige meidoorn

Sterk beklierde viltroos

Wilde mispel

verzwamde bomen op de drassige plekken geven de illusie van een echt oerbos. Ook voor de fauna is De Brand de moeite waard: het is een rijk vogelgebied en de felgroen gekleurde boomkikker huist er. Pogingen worden gedaan om de das weer in het gebied te krijgen.

Loofbosgebied

De Brand is een groot loofbosgebied van bijna 500 ha tussen Tilburg en 's-Hertogenbosch. Juist het buitengebied van de provincie Noord-Brabant is veelal ontwaterd vanwege de intensieve landbouw. Veel van de in oorsprong kletsnatte natuurgebieden zijn daardoor verdroogd, maar De Brand niet.

Het is wel geprobeerd De Brand te

ontwateren, volop zelfs: brede afvoer watergangen en slootsystemen zijn er gegraven, maar ze hebben het water niet weg gekregen. Dat heeft alles te maken met de bijzondere geomorfologische omstandigheden van het gebied.

De bodem bestaat uit leem dat het regenwater niet gemakkelijk doorlaat. Bovendien is De Brand een laaggelegen gebied waar beken van hogere gronden op afwateren. Het water kan niet goed weg omdat pal ertegenaan de hoge stuifzanden van de Loonse en Drunense Duinen liggen, een van de grootste binnenlandse actieve stuifzandgebieden in Europa. De Brand, aan de voet van dit zandmassief, krijgt ook nog eens het grond- en kwelwater afkomstig van deze duinen te verwerken.

Het gebied was dan ook te nat om voor landbouw of bewoning in aanmerking te komen. Wel is het vanaf de Middeleeuwen hier en daar geschikt gemaakt voor bosbouw en houtteelt. Het bleef echter als een juweel van een natuurbos bewaard tot in onze tijd.

Hakhoutbos

De Brand was vanouds een hakhoutbos. Afhankelijk van bodem en vocht stonden er vooral schietwilgen, zwarte elzen, essen, haagbeuken en iepen. Op de zeldzame droge plekken werden ook zomereiken als hakhout behandeld. Het hakken gebeurde in de winter of vroege voorjaar, zodat de boomstoven weer meerstammig konden uitlopen.

Autochtone eiken zijn schaars in De Brand, maar hier en daar staan restjes uitgegroeid hakhout. Oude eikengroeiplaatsen kunnen we herkennen aan de ondergroei met adelaarsvaren, dubbelloof, koningsvaren en kussentjesmos.

In De Brand staan alleen zomereiken. Wintereiken komen in Brabant niet als inheemse boomsoort voor.

De naam De Brand is afkomstig van de brandstof die in het gebied gewonnen werd. Naast hakhout werd ook turf gewonnen. In de loop van de 19e eeuw is een groot deel van De Brand op zogenaamde rabatten gezet: in de natte percelen werden op korte afstand parallelle sloten gegraven, met verhoogde lange stroken ertussen waarop bomen geplant konden worden. Op die manier konden hier zomereiken en naaldbomen groeien. De hele natte delen bleven het domein van het elzen- en essenbos. Ook op allerlei overhoekjes en bosranden bleven nog resten van het oeroude bos bestaan.

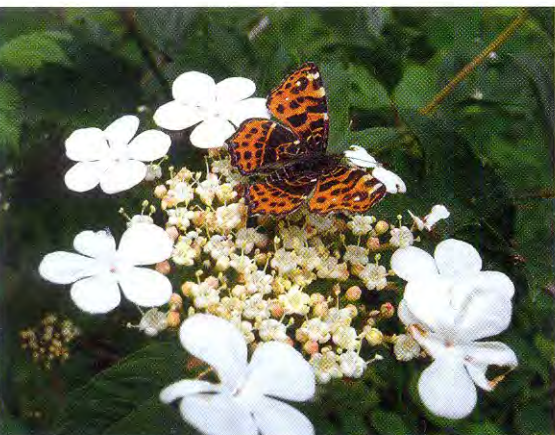
Het meest indrukwekkend in De Brand is het broekbos, gedomineerd door de zwarte els, zwarte bes, bitterzoet, grauwe wilg, geoorde wilg en de bastaardwilg. Op de natste plekken groeien niet veel kruiden, wel grote pollen van de stijve zegge en elzenzegge, de gele lis en waar het kwelwater naar boven komt, waterviolier en holpijp. Op hogere wallen zijn in de 19e eeuw veelal zomereiken geplant, maar essen-, iepen- en haagbeukstoven verwijzen soms naar vroegere tijden. Op wat minder natte plaatsen zien we het bostype van elzen en vogelkersen, soms ook samen met de es.

Rijke voorjaarsflora

De rijkste voorjaarsflora is te vinden in het haagbeukenbos met soorten als bosanemoon, klaverzuring, lelietje van dalen, het kruipend zenegroen, boshertshooi, grote muur, waterviolier en de gele dovenetel.

In de boom- en struiklaag zien we er ratelpopulier, klimop, wilde kamper-

Gelderse roos met landkaartje

Boek

Deze maand verschijnt het boek 'Inheemse bomen en struiken van Het Groene Woud': een verrassende ontdekkingstocht in de oude boskernen van het Nationaal landschap. Dit boek handelt over de oude boskernen en inheems bomen en struiken van Nationaal Landschap 'Het Groene Woud', het grote natuur- en landschapsgedebied tussen Den Bosch, Eindhoven en Tilburg. Hierin komt De Brand uitvoerig aan de orde. Het boek is geschreven door Bert Maes, Hanneke van den Ancker, Pim Jongerius, en Karel Leenders; uitgave Natuurwerkgroep Liempde en uitgeverij Biblo Den Bosch.

foelie, vele bramensoorten, hondsroos, tweestijlige meidoorn, eenstijlige meidoorn, bastaardmeidoorn, maar ook de heggenroos en de zeldzame viltroos, en beklierde heggenroos.

Op een aantal plaatsen kun je fladderiepen vinden, ooit als hakhout beheerd maar inmiddels uitgegroeid tot hoge bomen. Op enkele schrale zandige of venige plaatsen waar vroeger heideveldjes waren, groeien struikhei, dophei, wilde gagel, blauwe bosbes en kruipwilg. Aan de rand bij de Loonse en Drunense Duinen staat onverwacht nog een wilde mispel.

Niet alleen de oude boskernen met oorspronkelijke bomen en struiken zijn in De Brand van betekenis. De ooit voor houtoogst aangeplante eiken en beuken zijn inmiddels uitgegroeid tot imposante bomen van cultuurhistorische waarde. In het westelijk deel van De Brand ligt een restant van een landgoedje met parkbos, vijver en rododendrons. Ook dat hoort tot de cultuurhistorische verrassingen van het natuurgebied.

Niet veilig gesteld

De Brand is samen met de Loonse en Drunense Duinen en een nabijgelegen leemkuilengebied aangewezen als een Nationaal park en Natura 2000 gebied. Het is daarnaast onderdeel van het Nati-

onaal Landschap, de Ecologische Hoofdstructuur, het staat op de Cultuurhistorische Waardenkaart en de Aardkundig waardevolle gebiedenkaart. Toch zijn de oude bosclementen met de bijzondere inheemse bomen en struiken niet zonder meer veilig gesteld.

Van de autochtone bomen en struiken zijn er zestien soorten met zeer kleine populaties van soms zelfs maar een of een paar exemplaren. Het zijn veelal lichtminnende soorten die door het ontbreken van beheer in de knel komen. Het wordt te donker voor soorten als wilde rozen, meidoorns en de wilde mispel.

Dunning is geboden, en gebeurt al in het kader van vlinderbeheer, maar daarbij is kennis nodig van de bijzonder bomen- en struikgroeiplaatsen. Soms kappen beheerders zeldzame exemplaren omdat ze die niet herkennen. Nieuwe beplantingen met niet-autochtoon plantgoed en zelfs soorten die hier niet thuis horen zoals de egelantier, bedreigen de oorspronkelijke inheemse flora. Het deponeren van bagger, afkomstig van schoning van sloten, in de bosranden leidt tot wildgroei van bramen en brandnetels.

Veel succes is overigens geboekt met enkele afgeplagde terreintjes waarbij allerlei bijzondere en zeldzame kruiden weer te voorschijn kwamen. Sommige soorten bleken nog lang kiemkrachtig in de zaadbanken van de bodem. ■

De Brand herbergt een van de grootste populaties bospaardenstaarten in ons land.